

Rezumat: „Tezaure umane vii” este un program susținut de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Potrivit Regulamentului Ministerului Culturii de la București, titlul de „Tezaur uman viu” este viager, personal și netransmisibil. Persoana „trebuie să îndeplinească, simultan, calitățile de purtător, păstrător, creator de patrimoniu imaterial și performer capabil să transmită modele culturale tradiționale și să fie recunoscută atât de comunitatea de purtători, cât și de comunitatea științifică”. În șase ani, între 2010 și 2015, în România s-au acordat 45 de astfel de titluri: în proporții egale, pentru meșteșugari (țesătoare, lemnari, iconari, cojocari, constructori de instrumente muzicale, olari etc.) și pentru interpreți de folclor (interpreți populari, rapsozi, dansatori etc.). Cele mai multe distincții, opt, respectiv șapte, s-au atribuit în județele Cluj și Alba, în timp ce în Maramureș se înregistrează numai două recunoașteri, pentru tot atâția rapsozi populari. Discuțiile se poartă în legătură cu posibilitățile de acordare a unei rente viagere, după modelul sportivilor și al unor creatori, precum scriitorii. Este cert că deținătorii titlului și performanțele lor pot fi asimilate patrimoniului turistic, unor atracții turistice în sine, transformând comunitățile din care fac parte în centre de interes turistic autentic. În plus, s-ar evita deplasările oboseitoare ale artizanilor la feluritele târguri de profil, fiind preferabil ca ei să-și primească publicul propriu în tihna gospodăriei personale și a comunităților din care fac parte. O suită de interviuri semidirijate cu deținători ai titlului de Tezaur uman viu confirmă această ipoteză. Promovarea concertată a respectivelor destinații turistice nu trebuie să mai întârzie. La nivel central, s-ar impune ca autoritatea de turism să preia „dosarele” deținătorilor titlurilor și să-i promoveze plenar, inclusiv dedicându-le o broșură publicitară și o hartă.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/ Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură), creat în 1945, cu sediul la Paris, urmărește, sistematic, salvagardarea, păstrarea și transmiterea patrimoniului cultural – implicit cu vocație turistică. România este membru din 1956.

Una din misiunile UNESCO este menținerea unei liste de locuri cu valențe naturale sau istorice, a căror conservare și salvare sunt importante pentru comunitatea mondială. De altfel, în 2014, Autoritatea Națională pentru Turism – ANT a editat „UNESCO World Heritage Map in Romania” (incluzând biserici de lemn din Maramureș). De asemenea, UNESCO constituie o listă reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității. Potrivit site-ului Ministerului Culturii, România are depuse și i-a fost acceptată nominalizarea pentru patru dosare, și anume pentru: ritualul călușului, doină, tehnicile legate

de ceramica tradițională de Horezu și, respectiv, colindatul de ceată bărbătească din România și Republica Moldova. Depunerea dosarelor s-a făcut între 2002 și 2012.

Un alt program UNESCO este „Tezaure umane vii”, pentru identificarea persoanelor care, făcând dovada caracterului excepțional al performanței, sunt capabile să transmită un anumit element de patrimoniu imaterial, în forma și cu mijloacele tradiționale nealterate, contribuind astfel la asigurarea viabilității acestuia. Pe această cale crește gradul de vizibilitate și recunoaștere a păstrătorilor și transmițătorilor elementelor de patrimoniu cultural imaterial în cadrul comunităților din care fac parte, al specialiștilor și al publicului larg.

Inițiativa programului „Tezaure umane vii” i-a aparținut, în 1993, Republicii Coreea. În prezent, astfel de programe se desfășoară în Japonia, Franța, Cehia, Ungaria etc.

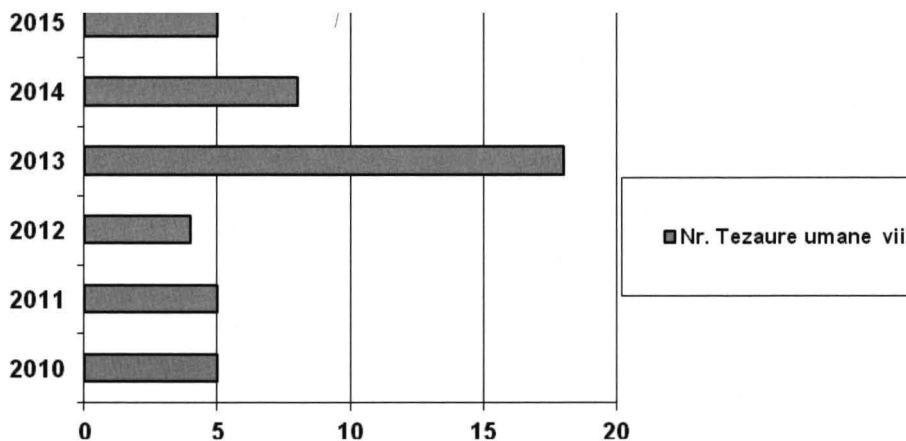
În aplicarea Legii nr. 26/ 2008³⁵, prin ordin al ministrului culturii, cultelor și patrimoniului național, în 2009, a fost adoptat Regulamentul de acordare a titlului de Tezaur uman viu³⁶. Distincția se acordă „acelor persoane care sunt recunoscute de către comunitate drept creatoare și transmițătoare de elemente ale unui domeniu al patrimoniului cultural imaterial, în forma și cu mijloacele tradiționale nealterate” (art. 1 al Regulamentului). Titlul de Tezaur uman viu este viager, personal și netransmisibil. Persoana „trebuie să îndeplinească, simultan, calitățile de purtător, păstrător, creator de patrimoniu imaterial și performer capabil să transmită modele culturale tradiționale și să fie recunoscută atât de comunitatea de purtători, cât și de comunitatea științifică”. „.... nu pot candida persoane care au urmat o formă de învățământ vocațional” (art. 4). Candidaturile se transmit unei comisii naționale, în numele comunității, de către directori de așezăminte culturale și de școli, preoți etc. sau de către specialiști sau în nume propriu.

Rezultatele nu s-au lăsat așteptate, astfel că **din 2010 au fost acordate 45 de titluri de Tezaur uman viu**. Dacă în primii ani numărul de titluri atribuite anual a fost plafonat la 5, din 2013, prin adoptarea unei modificări a Regulamentului de acordare, numărul anual maxim de titluri a crescut la 20³⁷. Dintre deținătorii celor 45 de titluri, opt deja au plecat spre o altă lume.

³⁵ *Legea nr. 26/ 2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial*, în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 168/ 2008

³⁶ *Ordinul ministrului culturii, cultelor și patrimoniului național nr. 2491/ 2009 pentru aprobarea Regulamentului de acordare a titlului de Tezaur uman viu*, la <http://www.cultura.ro/uploads/files/OMCCPCN-2491-TUV.pdf>

³⁷ *Ordinul ministrului culturii privind modificarea Ordinului nr. 2491/ 2009*, la <http://www.cultura.ro/uploads/files/OMC - modif 2491 2009 - TUV.pdf>

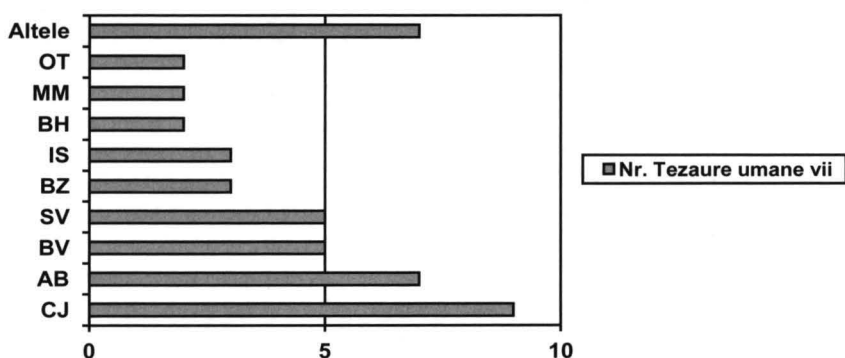
Distribuția pe ani a titlurilor de Tezaur uman viu atribuite

(Sursa: Ministerul Culturii)

Distribuția pe județe – în total 16 județe – este prezentată în figura următoare. Pe provincii istorice, Transilvania înregistrează 27 de titluri (inclusiv prin Harghita, Satu Mare, Hunedoara, Sibiu și Mureș), Muntenia și Oltenia, împreună, 7 titluri (inclusiv prin Călărași și Dolj), iar Moldova 6 titluri.

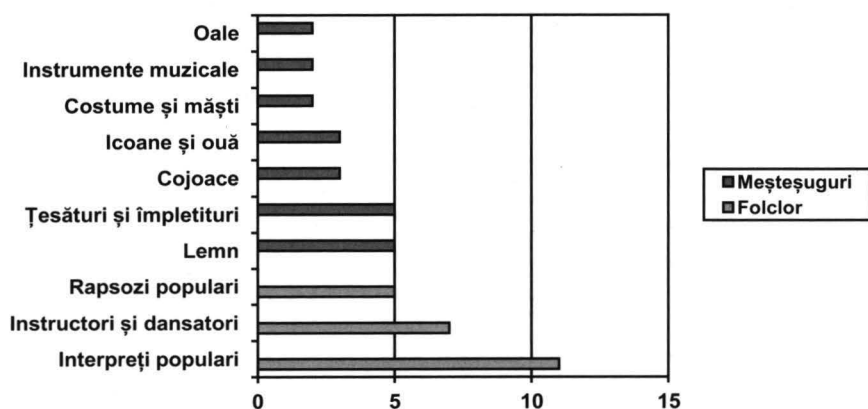
Fără a nega valoarea unor tradiții din județe precum Cluj, Alba, Brașov și Suceava și, mai ales, a purtătorilor acestora, relevanța unui astfel de clasament nu poate fi absolutizată. În bună măsură, el reflectă gradul de preocupare al comunității și al autorităților locale pentru cunoașterea și recunoașterea propriilor valori tradiționale. În județul Alba, dosarele de candidatură sunt pregătite la nivelul Centrului de Cultură „Augustin Bena”. De asemenea, în 2013, în prezența președintelui de atunci al comisiei naționale – alcătuită din 23 de specialiști din întreaga țară – Virgil Ștefan Nițulescu, directorul general al Muzeului Național al Țăranului Român din București, Alba Iulia a găzduit Gala națională de înmânare a titlurilor de Tezaur uman viu. Suplimentar, la Alba Iulia s-au acordat titlul de „Tezaur al Albei”, precum și diploma de excelență, în 2014 înmânarea făcându-se în cadrul unei gale-eveniment; au fost acordate cinci titluri de „Tezaur al Albei”, precum și cinci diplome de excelență, pentru cei mai harnici custozi de expoziții etnografice din județ³⁸.

³⁸ Florin Claudiu Roman, *Raport de activitate*, Consiliul Județean Alba, 2014, p. 54

Distribuția pe județe a titlurilor de Tezaur uman viu atribuite

(Sursa: Ministerul Culturii)

Distribuția pe forme de manifestare a titlurilor de Tezaur uman viu atribuite

(Sursa: Ministerul Culturii)

Astfel, județul Alba constituie un exemplu de preocupări concertate și un model de bune practici.

Din 2014, acordarea titlului de Tezaur uman viu se face de către Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial³⁹, cu 21 de membri, avându-l ca președinte pe academicianul Sabina Ispas⁴⁰.

Pe categorii de reprezentare, **folclorul și meșteșugurile artistice împart cele 45 de titluri** de Tezaur uman viu aproximativ în proporții egale. La categoria folclor au putut fi regrupați: interpreți populari, inclusiv la instrumente pastorale tradiționale, taragot și vioară; rapsozi populari, inclusiv horitoare; instructori și dansatori tradiționali, inclusiv vătafi de călușari. La categoria meșteșuguri artistice au fost reușiți: țesătoare și împletitoare din papură; prelucrători tradiționali ai lemnului, inclusiv un lădar; iconari și un încondeier de ouă; jocari; creatori de costume, podoabe și măști populare; constructori de instrumente muzicale (cimpoi, buciurn, țiteră); olari. Între prelucrătorii lemnului nu sunt însă meșteri făuritori de porți, de case și de biserici din Țara Maramureșului.

În schimb, din județul Maramureș, în 2011 s-a acordat titlul de Tezaur uman viu pentru doi rapsozi populari, Nicolae Pițiș și Valer Burzo, ambii din Țara Lăpușului, ambii horitori în grumaz.

Nicolae Pițiș este considerat „ultimul păstrător al doinei maramureșene”. În vârstă de 76 de ani⁴¹, din Lăpuș, interpretează vocal cântece cu noduri (hori în grumaz), acompaniindu-se cu instrumente de suflat (trâmbiță, fluier îngemănat...). Se pare că are o singură clasă absolvită, iar cântarea a deprins-o din familie.

Hâtru, dar nesupus, din calea colectivizării s-a retras în munte, crescând 150 de oi⁴². Acum este proprietar de pământ și crește în continuare oi. Casele pe care le-a avut le-a dat copiilor, iar după moartea soției locuiește singur, în afara vetrei satului, într-o casă din bușteni.

Între mulți alții, a colaborat cu etnologul Pamfil Bilțiu, fiindu-le „profesor” lui Grigore Leșe⁴³ și interpretei Maria Casandra Hauși. Nicolae Pițiș a horit în grumaz și în filmul *Pintea*, de Mircea Mureșan, cu Florin Piersic, din 1976; eroul Grigore Pintea, zis Pintea Viteazul, era el însuși originar din Țara Lăpușului.

³⁹ cultura.ro/uploads/files/ROF_CNСПCI.pdf

⁴⁰ cultura.ro/uploads/files/Componenta_CNСПCI.pdf

⁴¹ www.voceatransilvaniei.ro/maramuresul-propriul-tezaur-uman-viu-nicolae-pitis-rapsodul-tarii-lapusului-scrie-istorie/

⁴² Iulia Gorneanu, *Ciobanul Nicolae Pițiș din Lăpuș*, 20 septembrie 2009, jurnalul.ro/caricatura/ciobanul-nicolae-pitis-din-lapus-521269.html

⁴³ adevarul.ro/locale/bistrita/rapsodul-maramuresean-declarat-monument-unesco-1_522eb04ac7b855ff56666724/index.html

Nicolae Pițig

Valer Burzo

Valer Burzo este „mecanicul cu stofă de artist”⁴⁴. De aproape 80 de ani, din Suciul de Sus⁴⁵ (Țara Lăpușului), deși personalitate polivalentă, pe nedrept, este mai puțin mediatizat și deci cunoscut. Soția i-a decedat, iar copiii îi sunt plecați.

Centrul Județean pentru Promovarea Culturii Tradiționale este cel care a întocmit dosarul de candidatură ca Tezaur uman viu.

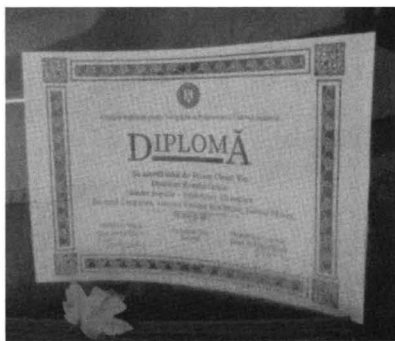
În noiembrie 2015, prin decret al Președintelui României, a fost conferită Medalia Meritul Cultural clasa a III-a tuturor „Tezaurilor umane vii” din perioada 2010-2015⁴⁶. Din păcate, pentru opt dintre acestea a fost prea târziu...

Trebuie arătat că atribuirea titlurilor nu este urmată de **popularizarea** cuvenită. La nivelul site-ului Ministerului Culturii, titlurile de Tezaur uman viu din anul curent, ca și din anii precedenți, nici măcar nu sunt făcute cunoscute. Motivul slabei mediatizări ar putea fi legat de inexistența unor resurse care să stimuleze interesul pentru acest titlu. Dacă inițial, cel puțin la nivel de intenție, atribuirea ar fi fost însoțită de acordarea unei sume în bani, fie ea și mică, precum și a unei plăchete, în fapt, în prezent, în cadrul galei de atribuire a titlurilor, care, mai nou, se desfășoară din doi în doi ani, nu se mai acordă decât o diplomă, ultima dată, în noiembrie 2015, la Gala de la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, ministerul fiind reprezentat la nivel de subsecretar de stat.

⁴⁴ www.digi24.ro/Emisiuni/Digi24/Din+Interior/Secvente+emisiune/++DIN+++interior++Zece+mesteri+populari+din+Romania++++tezaure++UNESCO

⁴⁵ <http://www.cultura-traditionala.ro/proiect/oarta-de-sus-suciu-de-sus-trim-1-2014/>

⁴⁶ <http://lege5.ro/Gratuit/haztkmbugu/decretul-nr-818-2015-privind-conferirea-medaliei-meritul-cultural>

Expoziție ad-hoc la Gala

Diploma aferentă titlului de la Muzeul satului, în 2015 de Tezaur uman viu

Se poate pune problema acordării unei **rente viagere**, după modelul foștilor mari sportivi⁴⁷, sau a unei pensii speciale, fără excepție, titlurile de Tezaur uman viu fiind atribuite unor persoane trecute de 60 de ani. Pentru comparație, pentru foștii mari sportivi se acordă lunar 525 de rente, în sumă de 1,9 milioane lei (în 2013) – în medie, 3,6 mii lei de persoană⁴⁸.

Nici măcar un procent de pensie suplimentară nu ar rezolva problema, întrucât pot fi înregistrate cazuri de „Tezaur uman viu” care nu sunt îndreptățite la pensie pentru limită de vârstă și munca depusă. În această situație se află Constantin Perța, cioplitor în lemn din județul Alba, care n-a fost niciodată angajat și nici căsătorit și trăiește singur, într-un sat izolat⁴⁹. Ca o ironie a sorții, invitat fiind la București pentru ceremonia oficială de la Palatul Cotroceni, autoritățile locale l-au găsit acasă, grav bolnav. Deși fără asigurare medicală, a fost internat de urgență, în primă instanță asigurându-i-se pachetul minimal de servicii medicale⁵⁰, ulterior căutându-se o soluție de compromis.

Credem că deținătorii titlului de Tezaur uman viu și performanțele lor pot fi **asimilate patrimoniului turistic**, în particular unor elemente de potențial turistic antropic⁵¹, unor atracții turistice în sine. De aceea, ar trebui promovate cu convingere. La nivel central, s-ar impune ca autoritatea de resort (ANT) să preia „dosarele” deținătorilor titlului, dedicându-le cel puțin o broșură

⁴⁷<http://www.gsp.ro/gsp-special/anchetele-gazetei/investigatia-gazetei-duce-la-schimbarea-legii-conducerea-mts-cere-o-comisie-interministeriala-in-chestiunea-rentelor-viagere-421957.html>

⁴⁸ mts.ro/wp-content/uploads/2013/09/RENTA-VIAGERA-NOIEMBRIE.pdf

⁴⁹ Bogdan Lupescu, *Ceru Băcăinți*, în „Formula AS”, nr. 995, 2011

⁵⁰ www.cugirinfo.ro/un-tezaur-uman-viu-din-ceru-bacainti-grav-bolnav-internat-in-spitalul-din-cugir-11743.html

⁵¹ *Ordonanța Guvernului României nr. 58/1998 privind organizarea și desfășurarea activității de turism în România*, în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 309/1998

publicitară și o hartă. Precedentul este reprezentat de harta locurilor din lista UNESCO, editată de ANT în 2014.

Tezaure umane vii, în ziua conferirii Medaliei Meritul Cultural

Modelul de hartă UNESCO

Asimilarea „Tezaurilor umane vii” drept atracții turistice ar trebui să conducă la crearea unei rețele de **muzee etnografice „vii”**. Fără ostentație, cu naturalețe, personalitatea și performanțele deținătorilor titlului de Tezaur uman viu ar putea transforma întreaga comunitate într-un centru de interes turistic și într-o destinație turistică autentică. În plus, s-ar evita deplasările obositoare ale artizanilor la feluritele târguri de profil, fiind preferabil ca ei să-și primească publicul propriu în tihna gospodăriei personale și a comunității din care fac parte. O suită de interviuri semidirijate⁵² cu deținători ai titlului de Tezaur uman viu confirmă această ipoteză. Promovarea concertată a respectivelor destinații turistice nu trebuie să mai întârzie.

⁵² Virgil Balaure (coord.), *Marketing*, Editura Uranus, București, 2000